

מבטבוחו

נתן זאב גרוסמן

"מ"תעסוקה יזומה" ל"השכלה יזומה"

ההסטוריה חוזרת על עצמה. כאשר תנועת ההשכלה נעצה טלפיה ברחוב היהודי, לפני כמאה שנה, נעשה הדבר גם כן במסווה של "צורך כלכלי". ראשי המשכילים ניסו לשכנע יהודים תמימים, כי אם רוצים הם שילדיהם יזכו ל"פרנסה בכבוד", עליהם לזכותם ב"אור ההשכלה". במכתב שכתב מרן הגר"ח מבריסק זצוק"ל, בשנת תרע"ג, הסביר, שכל כוחה של ההשכלה לחדור לבית ישראל, היתה בכח ההתעטפות במעטה של נימוקים כלכליים ושיכנוע ההמונים באיצטלה של צרכי פרנסה, "ועל כן הצליחו מעשיהם במדינות רבות להטות לב העם"

העקבי המטופס בשטיות בשנים האחרונות, נועד להחדיר אורה ציבורית מתנכרת, להפיץ נימות עוינות, לפיהן עולם התורה המתפתח בלעה"ר והגידול במספרם של בני ישיבות ואברכי כוללים כ"י, גורם "נוק לכלכלת המדינה", ולפיכך יש לעשות הכל כדי למעט את הלומדים ולכפות עליהם לעזוב את תלמודם לאחר כמה שנים, ותוך כדי נסיון מסוכן נוסף להחדיר לימודי השכלה כללית בקרב לומדי התורה, מתוך כוונה להופכם ל"אנשים מן הישוב" ולהכשירם להיות "גורמים פרודוקטיביים". במקביל, נאלצים גם מנהלי הסמינרים של "בית יעקב" להתמודד עם מגמות האקדמיזציה המבקשות לכפות על בנות ישראל להכשיר עצמן ל"תארים אקדמיים" שונים ומשונים.

מעניין לציין, כי ההסטוריה חוזרת על עצמה בדיוק נמרץ. כאשר תנועת ההשכלה נעצה טלפיה ברחוב היהודי לפני כמאה שנה, נעשה הדבר גם כן במסווה של "צורך כלכלי". ראשי המשכילים ניסו לשכנע יהודים תמימים, כי אם רוצים הם שילדיהם יזכו ל"פרנסה בכבוד", עליהם לזכותם ב"אור ההשכלה".

במכתב שכתב מרן הגר"ח מבריסק זצוק"ל, בשנת תרע"ג, הסביר, שכל כוחה של ההשכלה לחדור לבית ישראל, היתה בכח ההתעטפות במעטה של נימוקים כלכליים ושיכנוע ההמונים באיצטלה של צרכי פרנסה. "ראשית אמרתיה היה, כי מטרתה להוסיף לקח לבני ישראל בחכמות חיצוניות, למען הרחב צעדיהם בדרכי החיים", כותב מרן הגר"ח זצוק"ל. גדולי הדור הזהירו מפניה, בראותם כי יסודה פורה ראש ולענה, ולכן הודיעו לשלומי אמוני ישראל כי יזהרו לנפשם לבל ינהו אחרי תעתועי ההשכלה - "אבל, כמובן, הלא על פת לחם יפשע גבר, ואין דבר העומד בפני תקוות הפרנסה ורחבת החיים, ועל כן הצליחו מעשיהם במדינות רבות להטות לב העם" (והוא מסיים, כי בחסדי שמים תקוות עם ישראל לא נכזבה, כי היו מדינות שרוב היהודים נותרו בתוקפם, "דברי גדולי הדור היה להם למשמרת והתורה היתה מבצר חזק להגוי כולו שלא יזק מהם, כי בהיות רעת האחרים נודעה, היה בית ישראל מובדל מהם").

כאמור, מדיניות ממשלתית מכוונת ומגמתית היא זו שיצרה את הקשר המדומה שבין "השכלה גבוהה" לבין היתרון המלאכותי שבהשגת תעסוקה ופרנסה. כך נוצרה האוירה שפשתה בחברה החילונית, שבה פיטגת השאיפות מתמקדת בלימודים אוניברסיטאיים, לצורך רכישת השכ"ל גבוהה והשגת תוארים אקדמיים למכביר. אם בעבר דאגו השלטונות ל"תעסוקה יזומה", כיום יצרו מושג של "השכלה יזומה", וזאת על אף שמעניקי התוארים ומחזיקיהם יודעים בסתר ליבם שכל התעודות למיניהן ראיות רק כדי לצור על פי צלוחיתם.

אך את המסיתים והמדיחים אי-אפשר לבלבל עם עובדות ונתונים. וכך, בעוד הם רואים בחוש, כי בולמוס האקדמיזציה הופך לברחה מרה, עריץ נשמעות מפיהם התביעות הקנטרניות ל"אקדמיזציה של הציבור החרדי".

בו ישיג העובד כל "תואר" שהוא, אף שאינו תורם כלל למישרה הספציפית. כך נתגלו בעבר עובדי מדינה שמצאו שלל רעיונות יצירתיים להשגת "התואר" המיוחל, כמו עשרות שוטרים שנחשדו בהנפקת תוארים פיקטיביים לצורך משכורת גבוהה יותר. הפרשה נחקרה במישור הפלילי, אך איש לא העלה בדעתו לשאול, בעצם, לשם מה זקוק שוטר תנועה לתואר אקדמי; מה יועיל לו אם תהיה בידיו תעודה ב"מדעי הרוח", מלבד המגמה המוכתבת מלמעלה שמטרתה להשריש בקרב הציבור הישראלי את האוירה של ריצה אחר התוארים האקדמיים וההשכלה המדומה.

הדבר נוגע גם למישור העסקי הפרטי. זה מכבר נסתרה הטענה המקובלת, כאילו האוניברסיטה "מייצרת את ההון האנושי עליו תיבנה הכלכלה הישראלית". רק חלק קטן מהמבלים זמנם בקמפוסים, עוסקים בתחומים פרודוקטיביים. רבים מהם משקיעים מוחם במדעי הרוח למיניהם, בהיסטוריה, בספרות וכדו', לימודים שכל קשר ביניהם לבין התועלת הכלכלית מקרי בלבד. גם העסוקים במגמות ובמקצועות מעשיים יותר, לא יביאו תועלת ממשית רבה, שכן רק חלק קטן מהם ינוצל בעתיד בשוק החופשי, ורובם יסתפקו בתעודות ובתארים לצורך יוקרה אישית גרידא.

באותו עתון פורסם בעבר מאמר של סטודנט, שהיה לו האומץ להודות בכך. יאיר זורע, סטודנט שנה שלישית בפקולטה למשפטים ולומד לתואר ראשון בחוג למדעי המדינה באוניברסיטת ת"א, פירסם מאמר תחת הכותרת "צביעות בקמפוס", בו הציב סימני-שאלה על המהומה הגדולה בענין שכר הלימוד של הסטודנטים. בין היתר, מבקש הכותב לבחון את מהות התואר האקדמי. "אין זה סוד שרבים מהבאים בשערי האוניברסיטאות והמכללות לומדים מסיבות שאינן קשורות באופן ישיר לנושאי העניין האמיתיים שלהם. כלומר, הלימודים נתפשים בעיני רבים כתואר לשם תואר (המיתרגם למעמד חברתי), ולא למען קידום המחקר או העניין האמיתי. אם אכן כך, מהיכן לקורחות הסיסמאות על 'ההידרדרות המתרחשת לנגד עינינו בנושאי המחקר? האם באמת אכפת להם, או שמא גם כאן עולים ריחות הצביעות?"

עתון זה גם פירסם בשעתו מאמר שעירער על הקשר שבין "השכלה גבוהה" לפרנסה, תחת הכותרת: "האם השכלה על-תיכונית מבטיחה תעסוקה? - מס-תבר שלא!" במאמר סוקר דו"ח שקבע, כי לשוק העבודה בישראל אין די משרות להציע לבעלי התארים האקדמיים הרבים הגורשים אותו!

המחקר "מדדים למדע, לטכנולוגיה ולחדשנות בישראל", שנערך על ידי הר"ר דפנה גץ והפרופ' דן פלד וחוקרים אחרים ממוסד נאמן בטכניון ובלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הציג שורה של מימצאים המצביעים על פרדוקס עוברתי, השם ללעג את כל המגמות המעודדות רכישת "השכלה גבוהה" ככלי להשגת פרנסה בנקל. מסתבר, כי בעוד שמדינת ישראל מחזיקה בשיעור אנשים בעלי השכלה על-תיכונית מהגבוהים במדינות המפותחות, הרי שבמקביל, שיעור המשרות בשוק העבודה, המצריכות באמת הכשרה כזאת, הוא נמוך יחסית. כתוצאה מכך, רבים מאלה שהמשיכו בלימודים לאחר בית הספר התיכון, נאלצים להסתפק בעבודות שאינן תואמות את "הכישורים האקדמיים" שהשיגו, את תעודותיהם ותואריהם.

כל זה מזכיר לנו את מסע ההסתה המתנהל בשנים האחרונות נגד עולם התורה, במסגרתו גוייסו "מלומדים" שונים שהחלו לפרסם מחקרים ומאמרים לפיהם "בעיית התעסוקה במדינת ישראל קשורה לאופי ההשכלה". המסר

המועצה להשכלה גבוהה (מ"ג) הודיעה השבוע, כי תערוך בדיקה בענין נסיבות קבלתו של יאיר לפיד ללימודי תואר שני ושלישי באוניברסיטת בר אילן, במסגרת "התוכנית לפרשנות ותרבות", וזאת בלא שעבר תואר ראשון. בתגובה לדברים מסרה אוניברסיטת בר אילן, כי "הקבלה של סטודנטים לתואר שני בלי תואר ראשון מעוגנת בתקנון האוניברסיטה לגבי מקרים מיוחדים, ובשנים האחרונות התקבלו לתכניות השונות כ-20 סטודנטים בדרך זו, בהם מנהלים, רואי חשבון, סופרים ועיתונאים".

מרצה בכיר באוניברסיטת בר אילן, שבחר להתראיין בעילום שם, אמר לעתון "הארץ", כי "לא ייתכן שמקבלים אדם על סמך טורים בעיתון. על סמך הישגים ספרותיים ועיתונאיים אפשר לכל היותר לקבל תואר דוקטור של כבוד... אך, לדבריו, מדובר בתופעה מוכרת. "אוניברסיטאות עושות הנחות והשקעות לטווח ארוך" ביחס לאנשים שהן יודעות שאחר כך יעשו טוב למוסד, בין שהם יהיו קצינים בכירים או פוליטיקאים שהאוניברסיטה תוכל להתהדר בהם ולהיעזר בהם. המוסדות יודעים שכשאותם בכירים יגיעו לעמדות מפתח הם יתגמלו אותם, וזוהי בפירוש נטייה שיש בכל המוסדות". לדברי המרצה, תופעה זו גורמת בכיורר לפגיעה בנורמות האקדמיות. "האוניברסיטאות פועלות מתוך מחשבה ברורה שממילא הבכיר הזה לא יהיה חוקר באקדמיה, לא ישקיע, לא ילמד ולא יהיה חוקר, ולכן ניתן לו... בחלקו זה נעשה מטעמי יוקרה ובחלקו מטעמי תקציב, למשל כשנפתחים קורסים ייעודיים לקבוצות בממסד הציבורי והפרטי. הנוהג הוא בגדר תועלת הדדית שתצמח לשני הצדדים שמטבע הדבר ירם מביאה להורדת רף הדרישות".

הפרשה האחרונה חשפה עוד עיוות מוכנה שקיים באקדמיה הישראלית, של חלוקת תוארים בקלילות ל"אנשי שלומנו". אך הבעיה מהותית יותר ויסודה בעצם הפיכת "האקדמיזציה" למילת קסמים נבובה, שכל קשר בינה ובין ידע מקצועי חיוני, הוא מקרי בלבד. הדבר בא לידי ביטוי בשלל הנושאים שבהם ניתן להנפיק "תואר אקדמי", שניתן להתפאר בו כלפי חוץ, על אף שבמציאות מדובר ברכישת ידע תלוש וחסר כל משמעות של ממש.

אם נבקש להקצין את הנושא נציין, כי באותו עתון פרסמה בשעתו כתבה על החלטה תקדימית להעניק "תואר ראשון ברוחניות" באוניברסיטה הפתוחה ובבית ברל. העתון כתב על כך, כי הלימודים יעסקו בכל מיני "תורות" של כתות מהמזרח וכדו', וכתב כי הסטודנטים ל"לימודי מיסטיקה" ידונו מהי "הארה", יתרגלו "מדיטציה" במהלך הלימודים, וכך "יתחברו לעצמם", וכל זאת במסגרת מס-לול לימודים אקדמי שיקנה "תואר ראשון ברוחניות". יוד-מת התוכנית האקדמית החדשה, שמוגדרת כמרצה וחוקרת בתחום הספרות והאמנות, סיפרה כי תוכנית הלימודים כו-ללת קורסים כמו "מבוא למיסטיקה ורוחניות נוצרית", וכן קורס "מבוא לבודהיזם" וכדו', כאשר הדברים יילמדו "הן מפרספקטיווה סוציולוגית-ביקורתית, הן מפרספקטיווה אנתרופולוגית-משווה והן מנקודת מבט אוהדת המבקשת לחלץ מן 'העידן החדש' את תובנותיו הרוחניות ולהעניק להן תיאורטיזציה ואקדמיזציה..."

העתון תימצת את הדיווח בכותרת האירונית: "הסטודנטים 'יתחברו לעצמם' - ויקבלו על זה תואר!" למעשה, המדינה דאגה לעודד את המגמה של האקדמיזציה היוזמה והפיקטיבית, כאשר קבעה נורמות מע-וותרות שמאפשרות להתקדם בדירוג במיגור הציבורי, ברגע